

Мастер теза А-01

Гето: суперструктура

Слобода је вредност
ослобађање Београда формирањем кластера државних институција

Мастер академске студије архитектуре
Модул архитектура
Студент: Марија Стојковић 21026/2019

Ментор: мр Зоран Абадић, ван. проф.
др Јелена Богосављевић, асистент

Чланови комисије:
др Иван Симић, доцент – департман за урбанизам
др Јефто Терзовић, доцент – департман за арх. технологије

12.07.2021. Београд

Универзитет у Београду
Архитектонски факултет

Апстракт

Тема рада је заснована након анализе неколико уочених друштвених проблема. Један од њих је дефинисан као криза поверења. У раду су анализирани разлози настанке те кризе. Један од тих разлога су погрешне слике ствари, односно „идоле“, о којима говори теорија заблуда. Одговорност појединца за довођење самог себе у стање тих заблуда, илузија размотрено је у поменутој теорији, док се даље у раду анализира колики је, и какав је друштвени и утицај архитектуре на то стање.

Криза поверења је дубоко укоренењено стање друштва, на тај начин да је постало норма. То стање комфора у којем су сви механизми и мале преваре, трикови друштва већ познати и на које се пристаје, је оно нашта не желим да пристанем, а нашта желим да укажем. Метода истраживања се заснива на анализи и тумачењу наведене литературе. Берза се појављује као одговор на „мерљиво поверење“, поверење које је основано једино ако је у бројно мерљивој вредности. Берза је гето. Берза је двориште. Берза је експеримент. Берза је лабораторија. У њој се појављују нова понашања људи. Берза нам даје бољи увид о разумевању људског рода. Експериментише се са идејом шта све може бити валута, односно хартија вредности. Тако да та нова хартија генерише нови поредак. Резултат је берза која добија нови програмски оквир и двориште које добија нови просторни оквир.

Намера је изаћи изван тренутних поставки. Резултат рада није замишљен у виду давања решења на питање, већ у виду давања критичког одговора са позиције архитектуре, из угла архитекте.

Кључне речи:

Идоле_ поверење_ берза_ двориште

Abstract

The topic of the paper is based on the analysis of several observed social problems. One of them is defined as a crisis of trust. The paper analyzes the reasons for this crisis. One of these reasons is the wrong images of things, or "eidola", which is explained by the theory of delusions. The responsibility of the individual for bringing himself into a state of these illusions is considered in the mentioned theory, while further in the paper it is analyzed how much, and what is the social influence and the influence of architecture on that state.

The crisis of trust is a deeply rooted state of society, in such a way that it has become the norm. That state of comfort in which all the mechanisms and small frauds, the tricks of society are already known and which he agrees to, is what I do not want to agree to, and what I want to point out. The research method is based on the analysis and interpretation of the cited literature. The stock market appears in response to "measurable trust", a trust that is established only if it is of numerically measurable value. The stock market is a ghetto. The stock market is a backyard. The stock market is an experiment. The stock market is a laboratory. New behaviors of people appear in it. The stock market gives us a better insight into the understanding of the human race. I am experimenting with the idea of what a currency or a security can be. So that new paper of value generates a new order. The result is a stock exchange that gets a new program framework and a courtyard that gets a new spatial framework.

The intention is to go beyond the current settings. The result of the work is not conceived in the form of giving a solution to the question, but in the form of giving a critical answer from the position of architecture, from the point of view of the architect.

Key words:

Eidola_reliance_stock market_courtyard

САДРЖАЈ

Увод.....	6
- Повод и предмет рада.....	6-7
- Полазне тезе пројекта (циљеви и задаци).....	7-8
- Методе и очекивани резултати.....	8
Приказ и интерпретација резултата истраживања.....	9
- Дефинисање теоријских полазишта (берза/гето као неместо).....	9-11
- Просторни и програмски захтеви.....	11-12
Закључак.....	13
Литература.....	14
Прилози.....	15-20

УВОД

Повод и предмет рада

У спису Нови органон Френсиса Бејкона истиче се да да би се дошло до истине, потребно је исцрпно набројати проблеме који се проучавају, укључујући и класификацију начина на који се проблем варира од једног до другог случаја. Кроз пројекат се потом проверавају резултати до којих се дошло методичким уочавањем и закључивањем. Главне сметење при истинитом закључивању долазе из погрешних слика ствари, тј. погрешних представа о истини. У том смислу је Бејкон развио своју теорију заблуда („идола“).

Изворно, термин „идола“ потиче од грчке речи eidolon- слике, приказе, утваре које обмањују људски дух. Ових „идола“ има четири:

-„идоле племена“ су заблуде прирођене људском роду уопште; у принципу се односе на психолошке тенденције брзоплетог закључивања, претераног уопштавања, некритичког ослањања на чула и игнорисање могућности доказа који се супротставља усвојеној тези;

-„идоле пећине“ односе се на појединца; реч је о заблудама које проистичу из стављања самог себе и сопствене перспективе у први план;

-„идоле трга“ или „пијаце“ везују се за језик и комуникацију са другима; људи погрешно користећи језик производе и неспоразуме;

-„идоле позоришта“ почивају на традицији, односно наслеђу; реч је о некритичном поштовању ауторитативних теорија.¹

Средство за борбу са идолама може бити компетенција. Постоје многи који „идоле“ односно те илузије којима смо окружени и у којима живимо препознају. Они се у

¹ Сматрам да смо у одређеној мери, сви „криви“ у смисли да можемо да се препознамо у понашању, на дневном нивоу, у којем примењујемо неке од наведених „идола“ (племена, пећине, трга или позоришта). Борба са „идолама“, односно заблудама је корак ка успостављању новог система. Савић, Цветковић, Цекић, Н. *Филозофија* (Београд: Завод за уџбенике, 2001.) стр. 149-149

тренутној поставци ствари доводе у питање. Представљени су као проблем. Они су једно од неопходних средстава за овај рад.

Полазне тезе пројекта (циљеви и задаци)

„Целокупна европска култура и историја представљају систем, који у модерном добу достиже највиши степен развоја али и пропадања.“² (Дерида)

Да ли је компетенција предуслов за поверење? Компетенција може бити одговор на решење кризе поверења. Међутим, у свету „идола“ све може да се доведе у питање. „Довођење у питање“ је радња коју желим да подстакнем и прогласим нормом за постојање бића као свесних индицидуа. Ту се јавља контрадикторност с обзиром да „довођење у питање“ имплицира неповерење, у новом систему „довођење у питање“ треба да имплицира критику и сумњу.

Непостојање коначних одговора је узнемирујуће у друштву које је науку и високу технологију ставило на пиједестал. Ја желим да неконачност постане норма. Простор између решења и ничега је мој жељени положај.

Теза и касније пројекат настају у нади и са циљем да се укаже да НИЈЕ једини начин вратити поверење људи у људе, а достојанство свима, само уколико поверење, речи и знање претворимо у бројеве, мерљиву вредосну валуту.

Одатле произилази Берза³. Берза, као и гето представља један нуклеус, херметичну структуру која има своје механизме и правила. Корисници, учесници берзе, оне

² Пропадање можемо посматрати у смислу пропадања вредности, пропадања свеопштег поверања, оптимизма. Пропадање можемо тумачити и као денатурализацију коју нам је технолошка револуција и надмодерност донела. Та промена је променила познате односе људских бића и окружења, односе са својом собом, кућом, улоцом, градом.

³ Берза, тржиште хартија од вредности или организовано тржиште је физички и пословно организован простор, на коме се по строго утврђеним правилима тргује хартијама од вредности новцем и страним средствима плаћања. Берза је институција финансијског тржишта, али је и сама по себи финансијско тржиште. Извор:

<https://sr.wikipedia.org/wiki/Берза>

праве која постоји и оне која је метафоричка у данашњем систему су они који су унутар тог система нашли интерес, профит који не мора бити материјалан и комфор једноличних навика. Питање слободе је парадокс ако говоримо о херметичкој структури која има своја правила и механизме. Конкретно у пројекту слобода је у рубу, у простору који опкољава гето. Слобода је у растеру који не допушта довођење у питање и јасно заузима простор.

У пројектовању тема градског дворишта је имала већу улогу у доношењу одлука од берзе. Једна од одлука је и да сам град постане више двориште, тиме што ће се администрација из центра повући на одабрану локацију.

Осврт: *3 месеца касније:*

Циљ је ослобађање градског центра.

Циљ је формирање кохерентне целине која ће имати значај и у просторном и функционалном смислу.

Методe и очекивани резултати

Методe истраживања се заснивају на анализи литературе и тумачењу теоријских полазишта везаних за тему рада.

Циљ истраживања и рада на овом издвојеном друштвеном проблему и сродним проблемима, је прво указивање на њега, а затим и предлагање решења, али не у смислу „проблем је решен“, како архитектура није такав линеаран процес. Резултат ће бити више као предлог да неке друштвене поставке и устаљени погледи на свет око нас, перцепције могу да буду и другачије.

Осврт: *3 месеца касније:*

Овај гето носи поруку да не може тек тако да се узима парче дворишта, града, али и да може ново двориште да се формира. Резултат рада је редефинисање појмова „центар града“ и „периферија“ и које функције морају да постоје у једном или другом.

ПРИКАЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Дефинисање теоријских полазишта (берза/гето као неместо)

ГЕТО=БЕРЗА/двориште

Берза је свакодневна авантуристичка серија богатих.

Берза је лабораторија у којој су се појављивала нова понашања људи.

Берза је друштвени експеримент који доприноси бољем саморазумењу људског рода.

Берза - неместо⁴

Берзу као неместо можемо да дефинишемо као део транзита – станица (новца), место краткотрајне трансакције, размене. Као део света усамљене индивидуалности, света привремености и пролазности.

Казино - неместо

Казино је такође део транзита – станица (новца), место краткотрајне трансакције, размене, из тог разлога се дефинише као неместо. Казино се још повезује и са светом људиcroђених са трговином „без речи“. Трговина, размена се врши путем банкомата, машина које избацују неке бројеве или симболе.

Казино и берзу дефинишемо као неместа, не само због њихове функције, већ и због односа људи према тим просторима. Како антрополошка места формирају природну друштвену мрежу између људи, тако неместа креирају прећутну усамљеност. Та веза се не остварује вербалном комуникацијом, већ путем слика, бројева или симбола.

⁴ „Ако се место може дефинисати као идентитетско, релационо и историјско, онда ће простор који се не може дефинисати ни као идентитетски, ни као релациони, ни као историјски бити неместо.“ Заступа се теза да надмодерно време, у којем живимо креира неместа. То су транзитни простори и привремена склоништа, то је свет где се развија густа мрежа саобраћајних средстава. То је свет људиcroђених са трговином „без речи“. Марк Оже, *Неместа: увод у антропологију надмодерности* (Београд: Библиотека 20. век, 2005.) стр. 75-76

Берза и казино кроз тумачење сценографије:

„Architecture is an act of love, not a stage set.“⁵ (Ле Корбизије)

Сценографија - нема ничега стварног, светла и места су само кулисе, завесе за оно што се заправо дешава. А то што се дешава много говори о друштву које је спремно да му нека машина или коцкица одреди срећу, говори о поверењу које је у кризи.

ДВОРИШТЕ

Комфор који нуди двориште - ваздух, светлост, приватност, сигурност и спокој - својства су која су готово универзално жељена у људском постојању.

Дворишта су била примарно место окупљања ради вршења неке активности, на пример баштованство, кување, рад, играње, спавање. Као отворени простор унутар кластера или урбаног ткива, двориште испуњава разне социјалне функције, с тога није необично што се прва берза (у Холандији) појавила управо у дворишту. Дворишта су и место мира, исцељења и место дешавања, промене.

У нашој култури дворишта су доживљавана као приватни поседи, затворени, намењени осами. Можда одатле и произилази „гледај у своје двориште“ као порука да је ово моје, а то твоје, у смислу да су границе ту јасне и коначне.

⁵ Le Corbusier, *Le Corbusier Talks with Students from the school of Architecture* (New York: Princeton Architectural Press, 1999), стр. 34 **Тумачење:** Архитектура, у оквиру ове теме, Гето: суперструктура, је исказ забринутости и љубави. Оквир овог задатка намеће ту намеру, која је поред тога што је хумана, нужно и лепа. Виђење архитектуре само као сценографије која нас прати кроз живот, а прати нас свуда, од тренутка када се пробудимо, кад изађемо на улицу, кад обављамо било коју радњу и какогод да се осећамо, је поражавајуће за мене која треба неку архитектуру да произведем. Зато је битан тај „акт љубави“ који даје нову димензију тако да архитектура (када већ постоји у физичком простору) није само лажна, пратећа позадина живота.

Просторни и програмски захтеви

Управо се у анонимности неместа, мада на један усамљенички начин, осећа заједничка људска судбина.⁶

Као могуће позиције разматрају се „изван-позиције“, оне које тангентирају целине, а које залазе у обе, комуницирају постојање тока, транзита, могућности промене.

Позиције које пружају могућност погледа унутра, оне које учауреном друштву дају простор, ширину и пример да постоји алтернатива.

Као могући програмски концепт разматрају се:

Ситуација 1:

Берза је простор (тржиште) хартија од вредности.

Хартије од вредности=моралне вредности

Берза је у том случају простор у којем се тргује моралним вредностима.

Берза је независни ентитет који пружа помоћ у виду моралних вредности онима којима оне мањкају. У тој постваци она је хумана. Берза је тада двориште које пружа ваздух, светлост, приватност, наду. Она је лечилиште, пружа манастирски спокој. Берза је школа, учи се кроз постојање у природи и простору уопште.

Места за ову поставку могу бити издвојени приградски делови или се може искористити брдовит терен самог Београда.

Ситуација 2:

Берза је простор (тржиште) хартија од вредности.

Хартије од вредности=неморалне вредности

Берза је у том случају простор у којем се тргује илузијама, заблудама, триковима.

Берза је луна парк, вашар, пијаца. Тематско двориште, берза која се подсмева али и забавља. Она је као и сва неместа флексибилна у томе што јесте, а никада није место. Постоји да укаже на бесмисао хартија од вредности, оних које користимо тренутно.

⁶ Марк Оже, *исто*, стр. 114 – 115 **Тумачење:** Анонимност и неместа иако производе изољујуће искуство, дају и осећај слободе који је својствен само таквим (не)местима, у чему је и парадокс.

Пројектовању, као и начину реализације се приступа из позиције надолазећег времена. Намера није представити једну ситуацију као морално исправну, а другу као неисправну. Намера је промислити и предвидети у ком смеру можемо очекивати даљи развој друштва. Имајући у виду кризу поверења, не мора нужно да значи да ће технологија и прогресивност у том смислу који нам се намеће превагнути у начину вредновања квалитета или стила живота код свих.

Осврт: *3 месеца касније:* програмски концепт

Вредност је у хартијама.

Вредност је у укопаној ризници.

Вредност је у слободном простору.

Вредност је у ослобођењу.

Програм је проистекао јасније из концепта и појма дворишта, него из берзе.

Двориште је посматрано као целина која допушта интервенцију. Програмски концепт се заснива на идеји о прочишћењу Београда од администрације, а њеном премештању у гето. Премештање и даље допушта да се концепцијски програм реферише на берзу постојањем ризнице, трезора, места за чување које је укопано у гету/дворишту.

Дупли руб, један непробојан, други, спољашњи порозан и динамичнији формирају обруч у виду континуиране стазе.

ЗАКЉУЧАК

Гето ће сведочити о друштвено-економском систему - либералном КАПИТАЛИЗМУ, ПЛУТОКРАТИЈИ⁷, како је дошло до КРИЗЕ ПОВЕРЕЊА. Сведочиће о свету у којем је једина хартија од вредности била новац. Сведочиће о могућности изласка из круга једноличних догађаја. Сведочиће о вредности препознавања и стварања слободног простора.

Приликом рада на теми Гето: суперструктура која је довољно широка и неодређена било ми је битно да се истовремено бавим и тим ширим простором који је град и друштво и оним ужим који је двориште и берза. Како једно одређује и условљава оквире другог.

Иако смо окружени „идолама“, представама и илузијама не можемо оценити да је то све што нас окружује и што имамо прилику да искусимо. Оно што је најпривлачније у искуству Берзе као неместа је игра коју оно подразумева. Берза као двориште као гето је место на којем слобода настаје, на којем се са њом игра, одузима. Гето је место на којем се за њу бори.

СЛОБОДА ЈЕ (хартија) ОД ВРЕДНОСТИ.

Изабрана тема рада није тренутна неугодност или неприлика, већ ситуација која се кроз током дугог временског периода градила и до које је постепено дошло. Из тог разлога архитектура може да укаже и започне комуникацију у друштву на задати проблем, не може да га апсолутно реши и затвори. Само отварање питања, па чак и препуштње одређеног дела интерпретације сваком појединцу засебно, део је концепта. Како је интерпретација делом препуштена тумачењу, сматрам да је у том случају неопходно да архитектура својом појавом и естетиком буде одлучна и да не оставља простора сумњи да ли је оно што јесте.

⁷ Плутократија је облик олигархијске владавине у коме је власт централизована на узак број људи који се од остатка становништва разликују по високом материјалном богатству. За већину данашњих западних демократија се често тврди да представљају плутократије. То је поготово случај са САД где се на власт не може доћи без обилних финансијских средстава. Извор: <https://sr.wikipedia.org/wiki/Плутократија>

Осврт: 3 месеца касније: циљеви и идеје

Експериментише се са идејом шта све може бити валута, односно хартија вредности. Тако да та нова хартија генерише нови поредак.

Испоставиће се да су ове реченице у великој мери остале валидне и последњој фази пројекта. Нова хартија вредности ће бити слобода. Нова хартија вредности ће бити простор да се та слобода практикује. Нови поредек се успоставља чак и у физичком, просторном аспект, тиме што град добија нове облике, и шансу да стари постану оплемењени новим функцијама које ће креирати нове догађаје.

Најзанимљивија фаза оваквог концепта би била она након ослобођења Београда великог дела администрације. Фаза после пројектовања гета. Само она може да покаже успешност концепта. Како тај нови Београд функционише, да ли је лепши, лакши, пријатнији, да ли се свиђа становницима или туристима.

Да ли је слобода лепа као што је замишљамо.

Да ли је вредна колико и хартије.

Литература

1. Corbusier, Le. *Le Corbusier Talks with Students from the school of Architecture* (New York: Princeton Architectural Press, 1999)
2. Eko, Umberto. *Kako se piše diplomski rad* (Beograd: Narodna knjiga Alfa, 2000.)
3. Koolhaas, Rem. *Delirious New York : A Retroactive Manifesto for Manhattan*, (New York: The Monacelli Press, 1994.)
4. Leach, Neil. *Camouflage* (Cambridge: MIT Press, 2006.)
5. Mc Cullough, Malcom. *Ambient Commons : Attention in the Age of Embodied Information* (MIT Press, 2015.)
6. Оже, Марк. *Неместа: увод у антропологију надмодерности* (Београд: Библиотека 20. век, 2005.)
7. Савић, М. Цветковић, В. Цекић, Н. *Филозофија* (Београд: Завод за уџбенике, 2001.)
8. Stringham, Edward Peter; Curott, Nicholas A.: *On the Origins of Stock Markets* [Part IV: Institutions and Organizations; Chapter 14], pp. 324-344, edited by Peter J. Boettke and Christopher J. Coyne. (Oxford University Press, 2015.)
9. Zumpthor, Peter. *Thinking Architecture* (Birkhauser-Publisher for Architecture, 1999.)

ГРАФИЧКИ ПРИЛОЗИ

Слика 1- Пол Кле - Two Gentlemen Bowing to One Another, Each Supposing the Other to Be in a Higher Position, извор: <https://www.guggenheim.org/artwork/2121/> 23.3.2021.

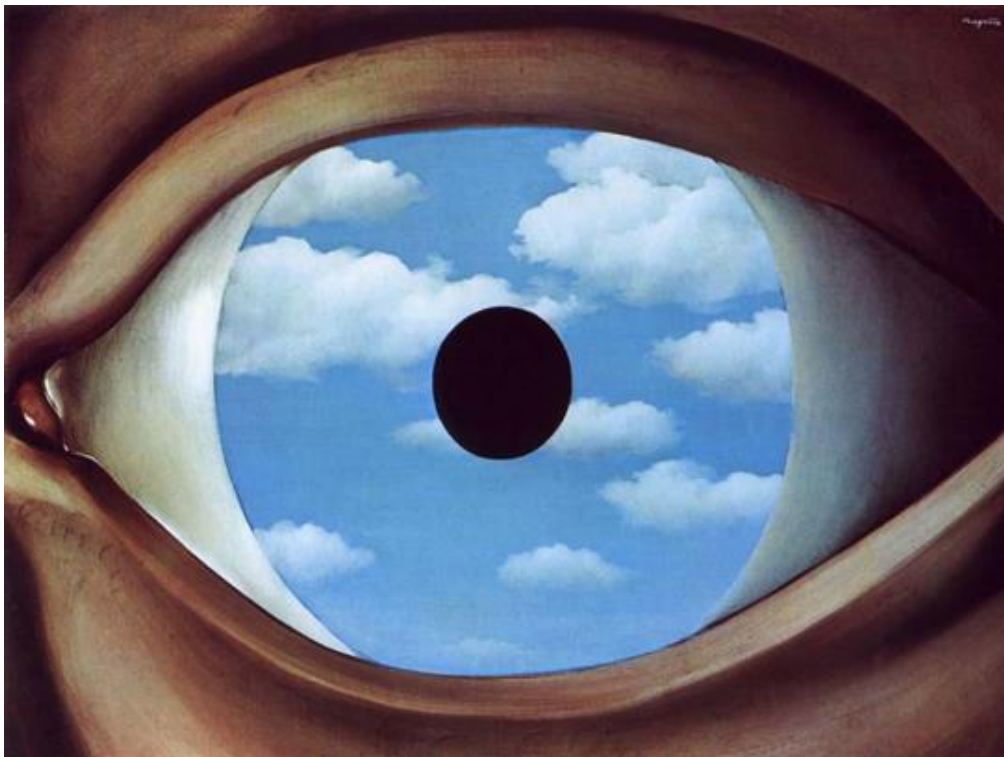
Слика 3- Емануел де Вит- , извор: <https://marksstorm.medium.com/reading-notes-2020-week-45-on-how-to-know-whos-trustworthy-a-new-metaphor-for-defbba625cbb/> 23.03.2021.

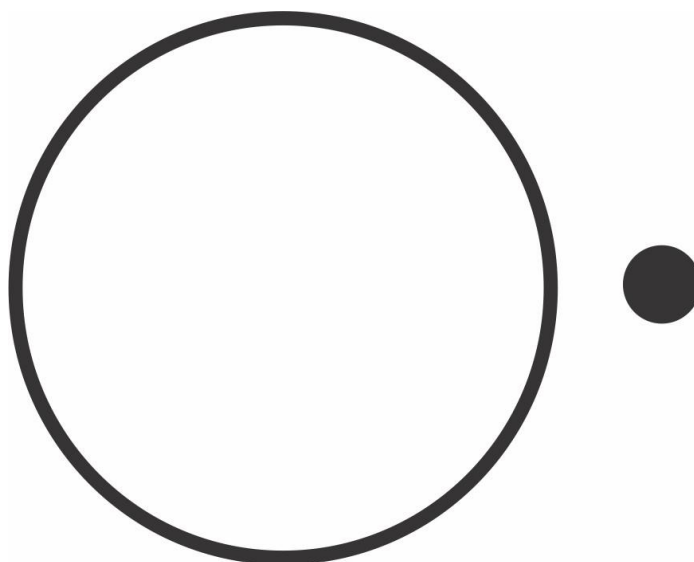
Слика 4- Job Adriaenszoon Berckheyde, извор:
https://vi.wikipedia.org/wiki/Tập_tin:SA_3025-De_binnenplaats_van_de_Beurs_van_Hendrick_de_Keyser.jpg /23.03.2021.

Слика 5- Лидзбарк, Пољска, Замак, извор:
[https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Файл:Lidzbark_Warmiński_zamek_dziedziniec\(WLZ12\).jpg](https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Файл:Lidzbark_Warmiński_zamek_dziedziniec(WLZ12).jpg) /23.03.2021.

Слика 5- Рене Магрит- Лажно огледало, извор: <https://www.digi-art.pl/pl/p/-Magritte-The-False-Mirror/673> /23.03.2021.

Слика 6- Дијаграм - Споља ка унутра – аутор: Марија Стојковић

Слика 6- Амбијент – берза, извор:

<https://www.nytimes.com/2019/06/20/technology/slack-stock-ipo-price-trading.html> /23.03.2021.

Слика 7- Амбијент – казино, извор: <https://www.mcall.com/business/mc-pa-casino-host-fee-20160820-story.html> /23.03.2021.

Слика 8- Амбијент - двориште, извор: Архива ауторке